

TÂHÂ-YI HEKKÂRÎ (ö. 1853)

Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.

Hakkârî'nin Şemdinli (Şemdinan) ilçesinde doğdu. Hekkârî, Şemdinânî ve Nehrî nisbeleriyle anılır. Bölgede seyyid olarak bilinen bir aileye mensuptur. Tahsiline babası Molla Ahmed'in yanında başladı. Ardından Bağdat, Süleymaniye, Kerkük ve Erbil'de dinî ilimleri okuyup icâzet aldı. Hâlid el-Bağdâdî'nin halifelerinden olan amcası Seyyid Abdullah vasıtasıyla Bağdâdî'ye intisap ederek hilâfet aldıktan sonra irşad görevi için Berdesur'a gönderildi. Amcasının vefatından sonra ilim ve irşad faaliyetini Şemdinli'nin Nehri kasabasında kurduğu medresede devam ettirdi. Sıbgatullah Arvâsî, Seyyid Fehim gibi halifelerini Anadolu'nun değişik yerlerine irşad için gönderdi. Hâlid el-Bağdâdî ile iletişimini mektuplarla sürdürdü. İran yönetimi gönlünü kazanmak için kendisine hediyeler gönderdiyse de şeyhinin uyarısı üzerine onlara karşı mesafeli bir tavır aldı. Birçok kişiye hilâfet veren Tâhâ-yı Hekkârî'nin başlıca halifeleri şunlardır: Kardeşi Muhammed Sâlih, Sıbgatullah Arvâsî, Fehim Arvâsî, damadı Abdülâhad, Pîr Muhammed Küfrevî, Şeyh Tâhâ, Molla Resûl Sıbkî, Mevlânâ Hacı Hakkârî, Süleyman Baradustî, Molla Muhammed Münhânî, Ahmed Meczûb. Esad Erbilî (ö. 1931), Abdülhakim Arvâsî (ö. 1943), Ahmed Haznevî (ö. 1949), Alvarlı Muhammed Lutfi (ö. 1956) gibi meşhur Nakşibendî-Hâlidî şeyhlerinin silsileleri onun vasıtasıyla Hâlid el-Bağdâdî'ye ulaşır. Şemdinli'de açtığı tekke ve medresede kırk iki yıl irşad faaliyetini sürdüren Tâhâ-yı Hekkârî kısa süren bir hastalığın ardından yerine kardeşi Muhammed Sâlih'in geçmesini vasiyet ederek vefat etti ve Nehri'de defnedildi. Habib, Mahmud, Alâeddin ve Ubeydullah adlı dört oğlundan Habib genç yaşta ölmüştür. Ubeydullah

Tâhâ-yı
Hekkârî'nin
mezar taşı

amcası Sâlih Efendi'den seyrüsülûkünü tamamlamış, onun vefatından sonra irşad makamına oturmuş, ancak 1880'de İran Kürdistanı ve İran Azerbaycanı'nda isyan etmiş, isyan bastırılarak Tâîf'e sürgün edilmiş, daha sonra gittiği Mekke'de vefat etmiştir. Talebelerinden Seyyid Sıbgatullah Arvâsî şeyhinin herhangi bir eserinin olmadığını söyler (Öleki Mevlânâ Hâlid Şirvânî, s. 83); bununla birlikte Kürtçe küçük bir risâle ona nisbet edilir (*Akide-i İman*, haz. Kemal Rauf Muhammed, Erbil 2004).

Tâhâ-yı Hekkârî'nin bazı âyet ve hadislerle işârî yorumlar getirdiği nakledilir. Bir mecliste ruhla ilgili sohbet ederken mecliste bulunan âlimlerden biri, "Şeyh efendi ruh hakkında konuşuyor, halbuki Allah, 'Resulüm! Sana ruhu soruyorlar. De ki: Ruh rabbimin işidir. Size onun hakkında pek az bilgi verilmiştir' (el-İsrâ 17/85) buyuruyor" demiş, bunun üzerine şeyh efendi, "Doğru, fakat âyet-i kerîmede hayvanî ruhtan söz edilmektedir, biz ise insanî ruhtan bahsediyoruz" cevabını vermiştir. "Misvakla kılınan iki rek'at namaz misvak-sız kılınan yetmiş rek'at namazdan daha hayırlıdır" anlamındaki hadisi (*Müşned*, VI, 272; Hâkim, I, 146) işârî mâna vererek, "Senin huzurundaymış gibi kılınan iki rek'at namaz sensiz kılınan yetmiş rek'at namazdan daha hayırlıdır" anlamında yorumlamıştır. Hadiste yer alan "bi-sivakin" sözündeki "kâf" harfini üstünlü okuyup muhatap zamiri yapar ve "siva" kelimesini de istisna edatı olarak okurmuş.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, VI, 272; Hâkim, *el-Müştedrek*, I, 146; Hâlid el-Bağdâdî, *Buğyetü'l-vâcid fî mektûbâtî'l-Mevlânâ Hâlid* (der. Es'ad Sâhib), Dımaşk 1334, s. 265-266; Müfid Yüksel, *Kürdistan'da Değişim Süreci*, Ankara 1993, s. 101; Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İstanbul 1998, s. 239; Nazife Öztürk, *İrşad Kutbu Seyyid Tâhâ-i Hakkârî*, İstanbul 2003; Öleki Mevlânâ Hâlid Şirvânî, *Minah* (trc. Siraceddin Önlüer – Hüseyin Okur), İstanbul 2010; Zeki Tan, "Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî'nin Talebelerinden Seyyid Tâhâ el-Hakkârî'nin İlmi Kişiliği", *Uluslararası Mevlana Halid-i Bağdadi Sempozyumu Bildirileri* (ed. Erdal Baykan – Mehmet Keskin), Ankara 2012, s. 223-248; Hamid Algar, "Hâlid el-Bağdâdî", *DİA*, XV, 284; Süleyman Ulu-dağ, "Hâlidîyye", *a.e.*, XV, 297.

ZEKİ TAN

TÂHÎ, Abdurrahman (1831-1886)

Nakşibendî-Hâlidî şeyhi.

Siirt Şirvan'da doğdu. Tâhî (Tâgî), Nurşinî nisbeleri ve Seydâ lakabıyla tanınır. Babası Molla Mahmûd b. Molla Abdülgafûr, annesi Molla Muhammed Efendi'nin kızı

Meyâsin Hanım'dır. Büyük dedelerinin Hülâgû'nun Bağdat'ı istilâ etmesinin (1258) ardından bölgeye geldikleri rivayet edilir. Babasından ve Molla Abdüssamed, Molla Ziyâeddin Arvâsî, Molla Resul Sipikî, Molla Abdurrahman Melekendî gibi âlimlerden ders okuyup icâzet aldı ve Ispahart'taki medresede ders vermeye başladı. Bu yıllarda Rifâiyye tarikatına intisap etti, bir süre sonra Kâdirî şeyhi Abdülbârî Çarçâhî'ye mürid oldu. Seyrüsülûkünü tamamlayıp hilâfet aldı. Ancak Kâdirî hilâfetiyle yetinmeyip Nakşibendî-Hâlidî şeyhi Sıbgatullah Arvâsî'ye de intisap etti. Şeyhinin emriyle bir süre Ispahart'ta kadılık yaptı. Daha sonra onun yanına dönüp dokuz yıl hizmetinde bulundu ve hilâfet alıp irşad görevine başladı. Bu dönemde hacca gitti, hac dönüşü yine şeyhinin emriyle Bitlis Nurşin'e (Güroymak) yerleşti. Şeyhi vefat edince onun yerine geçti. Hâlidîyye tarikatı Abdurrahman Tâhî sayesinde bölgede hızla yayılmaya başladı. Dergâhı kısa zamanda önemli bir ilim ve tasavvuf merkezi haline geldi. Hayatı boyunca ilim ve irşadla meşgul olan Tâhî bölge halkının dinî, ahlâkî, kültürel ve askerî bakımından korunmasına yardımcı oldu. Osmanlı-Rus savaşında halkı cihada teşvik etti. Hizmetlerinden dolayı Osmanlı Devleti tarafından üçüncü dereceden Mecidî nişanı ile ödüllendirildi. Tâhî, Nurşin'de vefat etti.

Tâhî'ye mensup çok sayıda âlim ve mu-tasavvıf köy köy dolaşıp ilme hizmet etmiş, İslâm kardeşliğine, birlik ve beraberliğe büyük katkıda bulunmuştur. Tâhî'nin meşhur halifeleri şunlardır: Muhammed Sâmi Erzincânî, İbrâhim Çokreşî, Halil Çokreşî, Mustafa Bitlisî, Süleyman Bitlisî, Yusuf Bitlisî, Abdülhâdî Çarçâhî, İbrâhim Bulanıkî, Seyyid Tâhir Aberî, Ahmed Taşkesenî, Abdullah Hizânî, Abdullah Nurşinî, Reşid Nurşinî, Şeyh Seyyid Siirdî, Şeyh Abdülkahrâr Zokaydî Siirdî, Şeyh Abdülhakim Siirdî, Şeyh Abdülkadir Melekendî, Şeyh Yusuf Hınisî, Şeyh Fethullah Verkânîsî. Tâhî, "Hazret" lakabıyla tanınan oğlu Molla Muhammed Ziyâeddin (ö. 1923) yeti-şinceye kadar halife olarak yerine damadı Şeyh Fethullah Verkânîsî'yi bırakmıştır (Necmeddin b. Muhammed Nakşibendî, s. 400-401).

Küçük yaşta ağabeyiyle birlikte Abdurrahman Tâhî'nin Nurs yakınlarındaki Tâh köyünde ve Nurşin'deki medreselerinde ders okuyan Said Nursî, Tâhî'den övgüyle bahsetmiştir (*Emirdağ Lâhikası*, s. 49). Tâhî'den sonra medrese ve irşad hizmetleri oğlu Muhammed Ziyâeddin vasıtasıyla